

Konstnärernas Riksorganisation.

Till:

Region Örebro län
Område Kultur och ideell sektor
Box 1613, 701 16 Örebro
E-post: kultur@regionorebrolan.se

Konstnärernas Riksorganisations synpunkter på remiss av Region Örebro läns kulturplan 2024-2027, diariernr: 22RS11865

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av regional kulturplan för Örebro läns kulturplan 2024-2027 med diariernr: 22RS11865 för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. I Örebro län har vi 48 medlemmar.

Med vänliga hälsningar

Sara Edström
Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Kristina Lindberg,
Talesperson för Konstnärernas Riksorganisation i Örebro Län

Konstnärernas Riksorganisation
Växel: 08-54 54 20 80
Adress: Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm
E-post: kro@kro.se
Webb: www.kro.se

Kontaktperson:
Jon Brunberg, kulturpolitisk strateg och pressansvarig
Mobil: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Inledning

Kultursamverkansmodellen har medfört ett ökat regionalt bestämmande över kulturpolitiken. Detta innebär fler möjligheter att utveckla förutsättningarna och forma framtiden för det regionala konstlivet. Kulturplanen är ett underlag för regionens ansökan om statliga medel inom kultursamverkansmodellen. Regionernas fördelning ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som tillkom 2018. Detta yttrande fokuserar i första hand på de avsnitt i kulturplanen som handlar om kulturskaparnas villkor och professionell bild- och formverksamhet, men även andra avsnitt som har betydelse för våra medlemmar.

Kulturrådets statistik för 2021 visar att bara 1% av de medel som slussas till regionerna via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 21 verksamheter inom konstområdet professionell bild- och formkonst erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstenheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Detta är förvisso inte hela bilden då många konstmuseer redovisas under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena är ojämnt fördelade och vi efterfrågar därför en mer rättvisande statistik för bild- och formområdet och en mer rättvis fördelning av medlen inom kultursamverkansmodellen.¹

Bild och formkonstnärernas arbetsvillkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. I kulturplanens **avsnitt 6.6.1 ”Att skapa kultur”** konstateras att ”Professionella kulturskapare har generellt sämre ekonomiska förutsättningar än andra grupper i samhället. Detta trots att de har en längre utbildning än genomsnittet.” **Konstnärsnämndens** rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att bild- och formkonstnärer är en av de konstnärliga yrkesgrupper som har absolut lägst inkomster. Den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars medianinkomst är 24 172 kr i månaden före skatt.²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform, varav **65% som enskilda näringsidkare**. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Detta är också något som tas upp i kulturplanen i **avsnitt 6.2**. ”Inom bild och form finns många aktörer samtidigt som branschen är underfinansierad med mycket obetalt arbete även vad gäller det konstnärliga arbetet”. Det behövs satsningar som säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd. Även **avsnitt 6.3 ”Teknisk och digital utveckling”** är insiktsfullt formulerat när det gäller de professionella kulturskaparnas utmaningar i det nya digitala landskapet.

På grund av dessa utmaningar är det utmärkt att det i **kapitel 5.4** om det professionella kulturlivet står att ”Region Örebro län har som krav att professionella kulturaktörer som får regionala verksamhetsmedel eller anlitas för kulturuppdrag ska ersättas enligt gällande kollektivavtalsnivåer och andra rekommendationer”, och ”Att

¹ Kulturrådet, *Rapport: Kultursamverkansmodellen 2021*.

² Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016), tabell 20.

främjandeverksamheten inom bild och form sprider kunskap om enprocentregeln, licensavtal med bildupphovsrätt och MU-avtalet till länets kommuner.”

Goda villkor som förutsättning för att uppfylla kulturpolitiska mål

De nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, anger att ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling”.

Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de kulturpolitiska målen skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.³

Goda villkor är också en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.⁴

Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: ”Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten”.⁵

Professionell bild- och formverksamhet i Örebro län

Det övergripande intrycket av kulturplanen är att den på ett bra sätt beskriver de särskilda utmaningar och förutsättningar som råder för professionella bild- och formkonstnärer i allmänhet.

Vi uppskattar särskilt den översiktliga beskrivning av länets aktörer inom bild och form som görs i **avsnitt 8.5**. Här står att det i Örebro län finns många aktörer inom bild- och form, både kommersiella gallerier och konstnärsdrivna utställningsrum, och att det i länet bor och verkar över 150 professionella bildkonstnärer, konstfotografer och konsthantverkare. Det finns en högskoleförberedande utbildning i fri konst på **Örebro Konstskola** och tre folkhögskolor med utbildningar inom bild och form.

Även kommunala verksamheter som **Örebro Konsthall**, biennalen **Open Art** och **Konst på Hög** nämns i kulturplanen, liksom civilsamhällets aktörer som **Konstfrämjandet**, **Svensk Form** och **Sveriges Konstföreningar**, som alla har lokala avdelningar i länet.

Vi kan sammanfattningsvis konstatera att det i länet finns ett ytterst levande konstliv, något som Region Örebro län bör satsa på att vårda och utveckla.

Regional bild- och formverksamhet i kultursamverkansmodellen

Främjandeverksamheten inom Region Örebro län gör vad vi erfar ett viktigt och uppskattat arbete för att stötta de professionella konstnärerna i länet med små re-

3 Kulturrådet, *De nationella kulturpolitiska målen*, <<https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>>, hämtad 2022-02-25.

4 Sveriges riksdag, *Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet*, §8.

5 UNDP, *Globala målen*, <www.globalamalen.se>, Mål 8, hämtad 2022-02-15.

surser. Vi rekommenderar att den verksamheten kompletteras med ett **resurscentrum** för de professionella bild- och formkonstnärerna i länet. Vi vill särskilt lyfta **Resurscentrum för konst i Norrbotten** som ett exempel för andra regioner att inspireras av. Där har resurscentret varit mycket betydelsefullt för att stötta och utveckla det regionala konstlivet.

Region Örebro läns utställningsverksamhet med professionella bild- och formkonstnärer i egen regi är dock begränsad. Förutom främjandeverksamheten så ingår **The non existent Center** (Ställbergs gruva) i Ljusnarsbergs kommun och **Örebro läns museum** i kultursamverkansmodellen.

Vi är dock tveksamma till att räkna The non existent Center som bild- och formverksamhet. I den nuvarande kulturplanen hamnar deras verksamhet under rubriken *Nyskapande och genreövergripande kultur* och i Kulturrådets översyn för 2021 i kategorin *Professionell teater-, dans- och musikverksamhet*.

Örebro Läns Museum har varit stängt sedan 2018 inför en renovering och ombyggnad som har dragit ut på tiden. I väntan på renoveringen har **Örebro slott** fungerat som en temporär hemvist för läns museet, men tyvärr med få tillfälliga utställningar med samtidskonst. Även den populära, jurybedömda konstsalongen **"Länets konst"** har haft uppehåll sedan 2019.

Vad vi har förstått har Örebro läns museum haft en viktig roll för de lokala konstnärerna och vi vill att museet fortsätter det arbetet även efter ombyggnationen. Tills dess att museet står färdigt bör Region Örebro län satsa på tillfälliga utställningar med samtidskonst, även med lokala konstnärer, på andra platser i länet.

Utställningar är ett av de viktigaste sätten som bild- och formkonstnärer möter sin publik på. Vi rekommenderar därför att regionen satsar på att skapa en permanent konsthall dedikerad för samtidskonst. Den kan drivas antingen av regionen som huvudman eller i samarbete med till exempel Örebro kommun. En sådan satsning skulle stärka de konstnärer som är verksamma i länet och skapa positiva bieffekter på kulturlivet i stort. Det är viktigt att en sådan utställningsplats också ger utrymme för lokalt verksamma konstnärer att ställa ut.

MU-avtalet

MU-avtalet är en förkortning för *Avtalet för medverkans- och utställningsersättning*. Avtalet reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Det är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande även för andra utställningsarrangörer med offentlig finansiering. Avtalet är idag branschpraxis men följs ofta bara delvis.

På grund av bild- och formkonstnärernas låga inkomster tycker vi att det är mycket viktigt att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agera förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar, något som är oacceptabelt.

Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas. Tyvärr saknar vi skrivningar i kulturplanen som tydligt deklarerar att Region Örebro län skall tillämpa MU-avtalet.

För bild- och formkonstnärer är det en stor utmaning att de inte får betalt för den arbetstid de lägger ner före, under och efter utställningar. Vi vill att regionen säkerställer att MU-avtalet alltid tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet

och att arrangörer och andra konst-, form- och designverksamheter som får regionalt stöd ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar, panelsamtal, föreläsningar samt andra uppdrag och projekt. Ett viktigt steg är att tydligt prioritera sådana satsningar i regionens egen budget.

En lösning för att uppnå detta, som Region Kronoberg anammat, kan vara att anslå medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även kommunala och ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Offentlig konst och gestaltad livsmiljö

Enprocentsregeln

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har. Enprocentsregeln är en princip för finansiering av offentlig konst som säger att en procent av kostnaden för ett byggprojekt skall gå till konstnärlig gestaltning. Det är en princip som säkerställer att invånarna får konst av hög kvalitet i sina livsmiljöer när det byggs mycket.

Därför är det utmärkt att Region Örebro län på sidan 17 i Kulturplanen uppger att de regionala konsthandläggarna som köper in konst arbetar utifrån enprocentsregeln och att främjandeverksamheten inom bild och form sprider kunskap om enprocentsregeln till länets kommuner. När det byggs mycket i länet borde regionen överväga möjligheten att avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket.

Regionen bör, i dialog med kommunerna, erbjuda verktyg som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.

Gestaltad livsmiljö

Det är tydligt att Region Örebro län har en ambition att arbeta strategiskt med det politikområde som kallas "gestaltad livsmiljö". På sidan 14 uppges att det finns ett **nätverk för samverkan** inom området och på sidan 59 att den konstfrämjande verksamheten är med och utvecklar arbetet med gestaltad livsmiljö i Örebro län. Det står också på sidan 62 att **ett av regionens utvecklingsmål** för bild och form 2024-2027 är att stärka/främja arbetet med gestaltad livsmiljö i Örebro län.

När det gäller samverkan med andra samhällsområden så lyfts under rubriken **Kultur och Samhällsplanering** på sidan 78 att den strategiska inriktningen för samverkan mellan Område kultur och ideell sektor samt Samhällsplanering och infrastruktur 2024-2027 är att "föra dialog och samverka kring gestaltad livsmiljö, kulturella kraftfält, cultural planning och kulturutveckling i stad och landsbygd".

Det är ytterst viktigt att bild- och formkonstnärernas arbets- och avtalsvillkor tillgodoses och att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta strategiska arbete.

Vi vill här tillägga att det är viktigt att lyfta fram att detta politikområde inte bara avser platsbunden konstnärlig gestaltning utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer. Detta är något som också lyfts fram i regeringens proposition **Politik för gestaltad livsmiljö**: "Såväl olika former av kultur- och föreningsverksamheter som mindre företag, butiker, restauranger och kaféer är också väsentliga forum för möten mellan

människor och för ett samhälle som håller ihop. Den typen av verksamheter har ofta behov av lämpliga och lättillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. För exempelvis ideella föreningar, hantverks- och konstnärssamfund och butiker med mindre stark kommersiell bas är mindre och billiga lokaler viktigt.”⁶

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra förslag i punktform. Vi hoppas att Region Örebro län tar till sig dem och arbetar in dem i den slutliga versionen av kulturplanen.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att:

- skyddet för den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd skrivs in i regionala styrdokument.
- det skrivs in i kulturplanen att regionen särskilt prioriterar att arbeta för goda villkor för bild- och formkonstnärer som är verksamma i regionen under kulturplaneperioden.
- regionen agerar förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar
- regionen anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäligena arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.
- regionen satsar på att skapa en egen konsthall dedikerad för samtidskonst.
- bild- och formkonstnärernas arbets- och avtalsvillkor tillgodoses och att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas inom politikområdet gestaltad livsmiljö.
- regionen att stödjer intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet
- regionen och kommunerna skriver licensavtal med Bildupphovsrätt.
- regionen erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.
- regionen överväger möjligheten att inom stora byggprojekt avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket.
- regionen gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för riktade näringsbidrag till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.

6 Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61. <<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/02/prop.-201718110>>